

Ліна Короткова

СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОФЕСІЙНОЇ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ РЕГІОНУ

**WSPÓŁCZESNE PODEJŚCIE DO CAŁOŻYCIOWEGO
KSZTAŁCENIA ZAWODOWEGO Z UWZGLĘDNIENIEM
SYTUACJI OŚWIATOWO-GOSPODARCZEJ REGIONU**

**MODERN APPROACHES TO PROFESSIONAL LIFELONG
LEARNING IN CONDITIONS REGION'S EDUCATIONAL-
INDUSTRIAL CLUSTER**

Процеси європейської інтеграції охоплюють український освітній простір, впливають на модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог і переконливо свідчать, що від рівня освіти безпосередньо залежить якість життя людей, доступність до спільних цінностей. Зростання обсягу інформаційних потоків і перманентні зміни у технологіях виробництва призводять до прискореної амортизації професійних знань. Саме тому у розвинутих країнах світу велика увага приділяється підготовці висококваліфікованих кадрів, створенню ефективної системи їхнього професійного навчання. Впровадження європейського виміру у професійну освіту може дати позитивні результати лише за умови, що вона є частиною стратегії освіти впродовж життя. Усвідомлюючи, що неперервне навчання є одним із найважливіших чинників для створення робочих місць, розвитку і залучення всіх представників суспільства, з 2002 року країни Європейського Союзу працюють разом над розробкою інноваційних стратегій щодо підвищення якості професійної освіти та заохочення більшої кількості людей до професійного навчання, що стане еталоном якості у світі. Найважливішим принципом міжнарод-

ного співробітництва є принцип добровільності й децентралізації, який передбачає відповідальність за результати діяльності всіх зацікавлених сторін. Прогресивні ідеї Концепції освіти впродовж життя, викладені у документах і матеріалах міжнародних організацій, посилили увагу в Україні до проблем професійного навчання в умовах євроінтеграції. В контексті неперервної освіти саме професійні знання перетворюються в інтелектуальний капітал, конкурентну перевагу, і перед нею виникає низка нагальних завдань: підвищення конкурентоспроможності національної економіки, відтворення наукового і творчого потенціалу суспільства, гармонізація соціальних відносин, сприяння соціальному захисту населення.

Варто підкреслити, що загальноєвропейські інноваційні стратегії опираються на реальний досвід і потенціал національних освітніх систем. Уніфікація не стає основною метою, збереження національної самобутності логічно поєднується з апробацією різноманітних освітянських моделей європейського рівня. Одночасно наголошуються пріоритетні напрями модернізації: підвищення ефективності системи професійної освіти, забезпечення рівного доступу до професійного навчання всіх категорій громадян.

Концептуальні положення щодо формування системи професійної підготовки майбутніх робітників знайшли відображення у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 рр. (2013 р.), Законах України «Про інноваційну діяльність» (2002 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про професійно-технічну освіту» (1998 р.), «Про внесення змін щодо удосконалення управління професійно-технічною освітою» (2012 р.), Національній рамці кваліфікацій (2011 р.), Указі Президента України «Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» (2015 р.), а також у матеріалах Туринського процесу (2010 р.), Брюгського Комюніке про зміцнення європейського співробітництва у сфері професійної освіти і навчання на період 2012 – 2020 рр. (2010 р.).

Важливість створення такої системи сьогодні визнається усіма гілками влади, освітянською спільнотою, роботодавцями та їх професійними об'єднаннями, а також самими робітниками. Потреба у створенні системи неперервної освіти обумовлена кількома факторами. По-перше, зацікавленістю роботодавців у підвищенні кваліфікації своїх співробітників; по-друге, сприйняттям самими робітниками неперервного професійного навчання як неодмінної умови свого професійного та кар'єрного зростання; по-третє, мотивацією дорослого населення до визнання професійної перепідготовки як єдиної можливості знайти власну нішу

у сегменті затребуваних суспільством професій в умовах суттєвих змін у структурі ринку праці.

Таким чином, пошук нових напрямів і пріоритетів економічного зростання в Україні переміщує основні акценти на забезпечення умов для задоволення потреб громадян, суспільства та ринку праці у якісній освіті, переходу до стратегії економіки, що базується на знаннях.

Навчання впродовж життя на національному рівні повинне бути визначене як повноправне освітнє поле з відповідною увагою до контролю й перевірки якості та забезпеченням визнання різноманітних форм освіти. Формування всіх новітніх стратегій і моделей професійної освіти у державах Європейського Союзу здійснюється за активної участі соціальних партнерів, які забезпечують зв'язок професійної освіти і навчання з реальними потребами ринку праці. Актуальність співпраці із замовниками кадрів на державному та регіональному рівнях чітко визначено у Законах України «Про соціальний діалог в Україні» (2012 р.), «Про професійний розвиток працівників» (2012 р.), «Про зайнятість населення» (2012 р.), «Про стимулювання розвитку регіонів» (2012 р.) та ін.

Отже, якщо неперервне навчання стане невід'ємною частиною трудових відносин, в суспільній свідомості закріпиться розуміння взаємної відповідальності суспільства, держави й особистості за розвиток освітніх процесів, а бізнес сприятиме кращому визначенню потреб у навчанні через тісне партнерство з місцевими структурами, які розробляють освітні та навчальні програми.

Результати вивчення наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників вказують на різноаспектність вивчення порушеної проблеми. Президент Національної академії педагогічних наук України В. Кремень зазначає, що якою б якісною не була освіта, здобута в найкращій школі чи вищому навчальному закладі, вона не обов'язково буде актуальною у житті особистості, адже у будь-якому разі з'являться нові знання, які необхідно опановувати задля підвищення власної конкурентоздатності¹.

Академік-секретар відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти НАПН України Н. Ничкало переконливо доводить, що процес формування професійної особистості триває протягом усього життя людини. На кожному етапі він наповнюється новим змістом, но-

¹ Кремень В. *Нові вимоги до освіти та її змісту* / В. Кремень // Виклик для України: розробка рамкових основ змісту (національного курикулуму) загальної середньої освіти для 21 століття: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Рівний доступ до якісної освіти», 26-27 черв. 2007 р., м. Київ. – К.: ТОВ УВПК «Ексоб», 2007. – С. 5.

вими організаційно-педагогічними формами і методами, новими потребами й відповідними підходами до інтегрування індивідуальних професійних, соціальних аспектів життєдіяльності².

Директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України Л. Лук'янова трактує освіту дорослих як пролонговане цілеспрямоване засвоєння особистістю соціокультурного досвіду з використанням усіх ланок освітньої системи; як дотримання принципів організації чинної системи освіти, освітньої політики, спрямованої на створення умов для навчання людини впродовж життя, як забезпечення логічного взаємозв'язку і наступності різних ланок освіти³.

Директор Інституту професійно-технічної освіти НАПН України В.Радкевич розглядає прогресивні ідеї неперервної освіти в аспекті важливої ролі соціального партнерства як основного чинника зростання економічної ефективності й підвищення якості професійної освіти майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах. Науковець акцентує увагу на розробленні механізмів стимулювання та заохочення роботодавців до участі в розвитку професійної освіти, оптимізації мережі навчальних закладів, відкритті нових професій і спеціальностей відповідно до потреб ринку праці, модернізації матеріально-технічної бази й запровадження інноваційних технологій у навчально-виробничий процес⁴.

Українська дослідниця Л. Сігаєва визначає неперервну освіту «як інтегративний елемент життєдіяльності особистості, умову постійного розвитку індивідуального досвіду людини в процесі її соціалізації»⁵. На думку відомого англійського науковця П. Джарвіса, ідея «навчання на все життя» передбачає, що людина набуває нових знань за необхідності, впродовж усієї кар'єри⁶.

² Ничкало Н.Г. *Неперервна професійна освіта як філософська та педагогічна категорія* / Нелля Ничкало // *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. – 2001. – Вип. 1. – С. 11.

³ Лук'янова Л. Б. *Провідні особливості навчання дорослих* / Л. Б. Лук'янова // *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр.* – К.: ІПООД АПН України, 2009. – Вип. 1. – С. 97.

⁴ Радкевич В.О. *Підвищення економічної ефективності професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ* / В. Радкевич // *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка: зб. наук. пр.* / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України. – К., 2012. – Вип. 4. – С. 21.

⁵ Сігаєва Л. *Неперервна освіта дорослих: соціальний аспект* // *Неперервна професійна освіта*. – 2005. – №1. – С. 40.

⁶ Peter Jarvis. *Global Trends in Lifelong Learning and the Response of the universities* // *Comparative Education*. – 1999. – V. 35. – № 2. – P. 252.

Особливості організації навчання дорослих у системі неперервної освіти представлені у працях вітчизняних дослідників В. Андрущенка, О. Гуржія, І. Зязюна, М. Степки. Вдосконаленню професійної підготовки майбутніх фахівців присвячені праці українських науковців Г. Васянович, А. Лігоцького, М. Голованя, Р. Гуревич, В. Радкевич, Л. Сушенцевої. Вивчення, систематизація, аналіз та використання освітніх інновацій, теоретико-методологічні аспекти, сутність, структура і критерії їх оцінки викладено у роботах К. Ангеловски, Л. Буркової, Н. Буги, В. Кременя, Л. Штефан, Г. Сазоненко та ін.

Визначенням змісту, структури, особливостей запровадження педагогічних технологій професійної підготовки займаються М. Артюшина, А. Вербицький, С. Горобець, І. Дичківська, Л. Карташова, О. Кіяшко, О. Пометун. Проблеми організаційно-методичного забезпечення інноваційних процесів в освіті присвячено дослідження М. Аузіної, І. Галиці, Б. Гречаника, І. Дичківської, Н. Буги, Д. Алфімова та ін.

На проблеми впровадження компетентнісного підходу до підготовки майбутніх фахівців звертають увагу В. Байденко, О. Локшина, В. Луговий та ін. Особливості соціального партнерства у професійній освіті проаналізовано А. Анісімовим, М. Ібрагімовим, А. Костіним, Г. Мухаметзяною, І. Смирновим, Є. Ткаченко. Теоретичні основи утворення та розвитку кластерів, формування засад кластерної політики заклали у своїх працях зарубіжні вчені Дж. Бекаттіні, З. Варналій, Е. Дахмен, К. Кетельс, П. Маскелл, І. Манцуров, Л. Матросова, Т. Петрін. Основоположник кластеризації М. Портер визначав кластер як двигун економічного зростання національної та регіональної економік⁷. Питаннями формування регіональних кластерів та оцінки їхньої ефективності опікувалися В. Агафонов, С. Блудова, Д. Вуйлов, Н. Ларіна, Р. Патюрель. Зокрема, М. Енрайт в рамках своєї теорії регіональних кластерів визначив, що конкурентні переваги створюються не на національному, а на регіональному рівні⁸. Однак, нами не виявлено праць, в яких би досліджувалася та дістала розв'язання проблема професійного навчання впродовж життя в умовах освітньо-виробничого кластеру регіону. Саме тому метою стат-

⁷ Michael E. Porter. *Russian Competitiveness: Where Do We Stand?*. Institute for Strategy and Competitiveness. Harvard Business School. U.S.-Russian Investment Symposium. Boston, Massachusetts 13 November 2003 [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.isc.hbs.edu/pdf/CAON_Russia_2003_Harvard_Symposium_11-13-03_СК.pdf.

⁸ Enright M.J. Why Clusters are the Way to Win the Game? // World Link. 1992. 5. P. 24-25.

ті є визначення інноваційних підходів до професійного навчання впродовж життя в умовах освітньо-виробничого кластеру регіону.

Запорізька область є одним з найбільш економічно розвинених регіонів країни, що обумовлено її вигідним географічним розташуванням, багатими природними ресурсами, потужним виробничим, науково-технічним та освітнім потенціалом. Важливою умовою розвитку економіки регіону, переходу її на інноваційний шлях розвитку є наявність достатньої кількості висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно розвивати ринкову інфраструктуру.

Професійне навчання на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях у Запорізькій області забезпечують вищі, професійно-технічні навчальні заклади, навчально-курсіві комбінати, центри професійної підготовки різних форм власності. Усі представлені заклади орієнтуються на різні вікові категорії споживачів освітніх послуг, тому кожна людина може обрати необхідні саме для неї види навчання – первинну професійну освіту, підвищення кваліфікації, перепідготовку, професійно-технічне навчання, курси цільового призначення, тренінги, семінари, майстер-класи та інші види неформальної та інформальної освіти. Зазначимо, що у регіоні в контексті неперервної освіти пропонуються різні форми професійного навчання, такі як денна і вечірня, очно-заочна, дистанційна, індивідуальна.

Однак, незважаючи на значний виробничий потенціал та розвинену систему професійного навчання, регіон суттєво відчуває вплив світової економічної кризи, наслідком якої стало загострення протиріч між істотним зростанням вимог роботодавців до якості робітничих кадрів та відсутністю науково обґрунтованої інноваційної моделі їхньої професійної підготовки в умовах інтегрованої освітньо-виробничої структури; об'єктивною потребою ринку праці в якісно новій системі професійної підготовки фахівців та недостатньою розробленістю методичної системи її проектування й використання; швидкими темпами оновлення техніки і засобів праці на підприємствах регіону та обмеженими матеріально-технічними можливостями професійно-практичної підготовки майбутніх фахівців. Також варто відмітити суперечності між необхідністю визначення затребуваних виробництвом професій, кваліфікацій, перспективних трудових функцій і компетенцій кваліфікованих робітників та відсутністю постійно діючого регіонального органу з прогнозування й аналізу ринку праці; налагодження діалогу і співробітництва закладів професійної освіти з роботодавцями та повільним впровадженням інтегрованих освітньо-виробничих систем на засадах соціального партнерства; залучення коштів роботодавців, приватного сектора в інвестування розвитку професійної

освіти, наукової й інноваційної діяльності та відсутністю сучасної системи податкових і фінансових механізмів для їхньої реалізації; оновлення змісту професійної освіти з урахуванням сучасних вимог виробництва та відсутністю професійних стандартів, як основи для розроблення сучасних стандартів освіти, заснованих на компетентнісному підході; введення в професійну підготовку нових перспективних професій та відсутністю системи перегляду та оновлення Класифікатора професій ДК 003:2010, який перевантажений значною кількістю застарілих професій; підвищення рівня професійної кваліфікації й компетентності майбутніх фахівців та відсутністю прозорих, гнучких навчальних планів і програм, які забезпечували б формування у них відповідної компетентності; врахування освітньо-культурних потреб, мотиваційних, ціннісних орієнтацій дорослих громадян щодо професійної й особистісної самореалізації та відсутністю сучасних за структурою і змістом навчальних програм, форм і методів їхньої професійної підготовки і перепідготовки⁹.

Вирішення окреслених проблем вимагає впровадження інноваційних підходів до розвитку професійної освіти, активізації та поєднання ініціатив освіти, виробництва і громадськості в рамках організаційної структури соціального партнерства кластерного типу. Саме тому за ініціативою Запорізької обласної державної адміністрації, Федерації роботодавців області під науковим керівництвом Національної академії педагогічних наук України, Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, за участі навчальних закладів та громадськості у регіоні було розпочато експериментальну роботу щодо створення освітньо-виробничого кластеру з формування трудового потенціалу.

Проведений в рамках експерименту аналіз соціально-економічних особливостей Запорізької області виявив нестабільну роботу деяких виробництв, що призвело до зміни територіальної та галузевої структури ринку праці. Великі підприємства частково обмежують виробництво і відповідно зменшується їх реальний попит на кваліфікованих робітників. Отже, основним замовником робітничих кадрів стає малий та середній бізнес, який демонструє високі темпи зростання виробництва і відчуває гостру потребу в енергійних і мобільних фахівцях. Проте, навіть маючи реальні запити на кваліфіковані робітничі кадри, задовольнити ними ринок праці надзвичайно складно з причин відсутності у працез-

⁹ Короткова Л.І. *Кластерна модель соціального партнерства запорізького регіону: аналіз і перспективи* / Л. Короткова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / [редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя: КПУ, 2016. – Вип. 47 (100). – С. 115.

датного населення мотивації до оволодіння технологічно складними професіями (слюсарі, токарі, фрезерувальники, електрогазозварники, водії, робітники із ремонту електричного обладнання, кравці, закрійники, трактористи-машиністи сільськогосподарського виробництва, монтажники санітарно-технічних систем та устаткування тощо), соціальна привабливість і популяризація яких залишається на надзвичайно низькому рівні.

Результати дослідження засвідчили, що зростання частки високопродуктивних робочих місць актуалізує необхідність створення нових професій, модернізації змісту та підвищення якості професійної освіти, підготовки робітників за декількома суміжними напрямками освіти, які б задовольняли потреби економічного і соціального розвитку регіону. Зазначене загострило питання необхідності створення регіонального органу з прогнозування й аналізу ринку праці; розроблення галузевих рамок, співвіднесених з Національною рамкою кваліфікацій, що сприятиме забезпеченню прозорості й наступності кваліфікацій; створення професійних стандартів як основи для зміни структури державних освітніх стандартів, орієнтованих на результати навчання; оновлення Довідників кваліфікаційних характеристик професій працівників та Класифікатору професій ДК 003:2010, які на сучасному етапі розвитку регіональної економіки є застарілими і не відповідають ринковим вимогам.

Проведене дослідження дозволило виявити і проблеми, притаманні сучасному стану професійної освіти регіону, такі як зменшення контингенту навчальних закладів, застаріла матеріальна база, низький рівень кадрового забезпечення, відсутність стратегічного планування і, як наслідок, нераціональне використання матеріальних, фінансових, людських ресурсів, що негативно впливає на якість професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації тощо. Зміни відбулися і в галузевому спрямуванні професійного навчання, що відповідає змінам в економіці регіону: зменшення потреб у робітничих професіях промислового сектору та будівельній галузі; збільшення потреби у професіях сфери обслуговування й агропромислового комплексу, що загалом відповідає сучасній структурі економіки. На ринку праці регіону зростає попит на робітничі професії, але в цей же час спостерігається зменшення кількості підготовлених кваліфікованих робітників та збільшення кількості безробітних із вищою освітою. Так, за даними статистики, кількість випускників вищих навчальних закладів у регіоні майже в п'ять разів перебільшує показник випускників професійно-технічних навчальних закладів, що в умовах зміни структури ринку праці змушує фахівців

з вищою освітою перенавчатися, оволодівати робітничими професіями задля отримання робочого місця¹⁰. Виникає парадоксальна ситуація між попитом та пропозицією на робочу силу у професійно-кваліфікаційному аспекті. Зазначене активізує питання введення в освітнє середовище інноваційних концепцій, в основу яких покладені цілісні моделі навчально-виховного процесу, переорієнтації його на пошук та розробку нових шляхів розвитку регіональної системи освіти, на формування нового педагогічного мислення та встановлення рівноправних партнерських стосунків із замовниками кадрів. У цьому контексті потребує узгодженої послідовної модернізації мережа діючих професійних навчальних закладів з урахуванням розвитку регіональної економіки, збалансування показників обсягу підготовки, зайнятості та попиту в розрізі загальнодержавних потреб регіону на кадри.

Саме тому набуває особливої важливості налагодження діалогу, інтеграція інтересів соціальних партнерів регіону в рамках структури, яка за своєю формою і змістом є інноваційною, а головною метою її діяльності є задоволення потреб ринку праці у висококваліфікованих робітниках, здатних працювати і навчатися в умовах постійних змін у техніці, технологіях виробництва. Такою структурою є освітньо-виробничий кластер – добровільне об'єднання органів влади, підприємств різних форм власності, громадських організацій, навчальних закладів на принципах спільності інтересів, які створюються для здійснення ефективної наукової, освітньої та організаційно-підприємницької діяльності регіону. Кластерна структура сприяє зниженню сукупних витрат на розвиток освіти, науки, розробку новацій за рахунок оптимізації наявних ресурсів і дає змогу її учасникам стабільно здійснювати інноваційну діяльність протягом тривалого часу та задовольняє ринок праці регіону соціально та професійно мобільними фахівцями відповідного рівня кваліфікації.

Отже, соціальне партнерство виступає як багаторівнева кластерна модель, інноваційними складовими якої є кластер експериментальних досліджень та навчально-виробничі кластери за галузевим та територіальним спрямуваннями.

Діяльність кластеру експериментальних досліджень, створеного на базі державного навчального закладу «Запорізьке вище професійне училище моди і стилю», спрямована на здійснення науково-методичного супроводу дослідно-експериментальної та інноваційної роботи з удоскона-

¹⁰ Статистика Запорізької області: професійно-технічні навчальні заклади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zp.ukrstat.gov.ua/images/stories/Prof_tex_zakl.pdf.

лення змісту професійної освіти, апробації та впровадження професійних й освітніх стандартів нового покоління.

Головним завданням навчально-виробничих кластерів визначено підготовку соціально- та професійно-мобільних, конкурентоспроможних працівників як інноваційного інтелектуального «продукту»; формування механізму колективно-договірного регулювання соціально-трудоких відносин між системою професійної освіти та підприємствами, підвищення ефективності навчального та виробничого процесів шляхом впровадження інноваційних технологій навчання, запровадження нових професій з урахуванням вимог регіонального ринку праці.

У такій моделі єдність всіх її складових досягається завдяки координації діяльності учасників – соціальних партнерів з відповідними функціями, а стратегічне керівництво забезпечується Координаційною радою. Варто зазначити переваги і для кожного учасника кластеру, а саме:

- для органів влади – це ефективне виконання регіональних програм, спрямованих на створення умов для економічного зростання регіону; розвиток регіональних ефективно діючих освітніх структур;

- для підприємств та роботодавців – якісне кадрове забезпечення виробництва, зниження власних витрат у зв'язку з підготовкою, перепідготовкою та підвищенням кваліфікації персоналу;

- для закладів професійної освіти – здійснення ефективної освітньої діяльності відповідно до потреб замовників кадрів, практичне впровадження та апробація передових педагогічних технологій, розвиток матеріальної бази.

- для громадськості – зниження соціально-економічної напруги у суспільстві, зростання активної життєвої позиції громадян.

В умовах освітньо-виробничого кластеру стають реальними: координація освітньої діяльності професійних навчальних закладів, раціональне використання коштів, виділених на підготовку кадрів, організація підвищення кваліфікації, перепідготовка, стажування педагогічних працівників та кваліфікованих робітників, забезпечення учнів і студентів базами практики й робочими місцями, недопущення фінансування неефективних або дублюючих навчальних програм.

Одним із засобів розвитку системи неперервної освіти в умовах освітньо-виробничого кластеру є запровадження в навчально-виробничий процес інноваційних технологій навчання, тобто принципово нових способів, методів взаємодії викладачів та учнів, що забезпечують ефективне досягнення результату педагогічної діяльності й сприяють засвоєнню

майбутніми фахівцями широкого спектра професійних знань, розумінню необхідності адаптуватися до нових умов діяльності, що швидко змінюються та вимагають бути динамічними, комунікабельними і професійно мобільними. Структура та принципи функціонування освітньо-виробничого кластеру дозволяють ефективніше використовувати та поєднувати різноманітні інноваційні технології професійного навчання.

Так, сутність технології інтерактивного навчання полягає у формуванні творчого, продуктивного мислення, поведінки, спілкування, що є одним із важливих складових професійної компетентності фахівця. Саме тому процес навчання організовується таким чином, що учні навчаються спілкуватися, критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу виробничих ситуацій, професійних завдань. Якщо проблемна лекція передбачає постановку проблеми, проблемної ситуації та їх подальше вирішення, то семінар-диспут припускає колективне обговорення проблеми з метою встановлення шляхів її достовірного рішення, що допомагає лаконічно і ясно викладати думки. Важливим засобом активізації процесу навчання у професійній школі виступає дидактична гра, у процесі якої учень повинен виконати дії, аналогічні тим, які можуть мати місце у його професійній діяльності. Стажування з виконанням посадової ролі у реальних виробничих умовах, при якому «моделлю» виступає сфера професійної діяльності, формує відповідні професійні компетенції, трудові функції під керівництвом майстра або викладача. Імітаційний тренінг передбачає відпрацювання певних професійних навичок і вмій роботи з різними технічними засобами та пристроями. Ігрове проектування є практичним заняттям, в ході якого розробляються конструкторські, технологічні, соціальні та інші види проектів в ігрових умовах, які максимально відтворюють реальність. Мотивація учнів і слухачів на розвиток професійної компетентності реалізується в кейс-технологіях, запозичених з реальної практичної діяльності. Кейс можна розглядати в контексті ролевих ігор, ситуаційного аналізу, навчального проектування. Перевагою кейс-технологій є міждисциплінарний характер і необхідність працювати в парах або малих групах. Слухачі одночасно засвоюють продуктивний рівень комунікацій і комплексно осмислюють запропоновану ситуацію, пропонують декілька варіантів вирішення проблеми.

Технологія проектного навчання розглядається як гнучка модель організації навчального процесу в професійній школі, орієнтована на творчу самореалізацію особистості учня шляхом розвитку його інтелектуальних та творчих здібностей у процесі створення нових товарів і послуг. Результатом проектної діяльності є навчальні творчі проекти. Технологія

проектного навчання сприяє створенню педагогічних умов для розвитку креативних здібностей і якостей особистості учня, які потрібні йому для творчої діяльності, незалежно від майбутньої конкретної професії. Науково-методичний супровід проектного професійного навчання в умовах освітньо-виробничого кластеру поєднується з форматом педагогічного коучингу з орієнтацією на діалоговий стиль спілкування. Коуч спеціалізується на передачі високопродуктивних актуальних методів роботи, розробляє для кожного учасника проекту індивідуальний алгоритм відпрацювання технологічних прийомів, особисто демонструє та пояснює найскладніші операції.

Сучасне професійне навчання в умовах функціонування освітньо-виробничого кластеру вже важко уявити без інформаційно-комунікативних технологій, які дозволяють розширити області застосування комп'ютерів у навчальному процесі. Зростає продуктивність персональних комп'ютерів зробила можливим досить широке застосування технологій мультимедіа. Особливий формат неперервної освіти переважно зорієнтовано на дистанційне навчання на основі різнопланових інтернет-платформ, що забезпечують оптимізацію роботи викладача, дозволяють поєднувати текстовий контент з можливостями мультимедійних ресурсів. Ефективність професійного навчання суттєво зростає через застосування SMART-технологій, що дозволяє створювати динамічні презентації, використовувати відео-файли, моделювати мультимедійний навчальний контент.

Важливим в умовах освітньо-виробничого кластеру є використання модульно-компетентнісного підходу, який враховує сучасні потреби ринку праці, адаптує процес навчання до індивідуальних запитів та рівня підготовки учнів, дозволяє їм створювати індивідуальну траєкторію навчання, засвоювати компетенції у власному темпі та передбачає концентрацію на кінцевих результатах навчання.

Отже, застосування у навчальному процесі нових технологій розкриває можливості для формування творчої особистості, здатної не тільки сприймати знання, але й творчо мислити, генерувати нові ідеї, складати творчі проекти, самостійно працювати з навчальними матеріалами та інформаційними джерелами, проявляти ініціативу, оцінювати свою роль у вирішенні тих чи інших проблем.

Безперечно, діяльність освітньо-виробничого кластеру сприятиме практичному впровадженню та апробації передових педагогічних технологій, ефективному виконанню регіональних програм, підвищенню рівня економічного розвитку, освіти, здоров'я, культури населення області, зростанню його соціально-економічної активності, створенню нових ро-

бочих місць, збільшенню можливостей для професійної підготовки та підвищення кваліфікації працівників тощо.

Таким чином, модель освітньо-виробничого кластеру буде мати право на життя та стане основою для розвитку економіки регіону за умови: прийняття нових законів України «Про освіту», «Про професійну освіту», «Про освіту дорослих»; проведення інформаційної кампанії серед потенційних учасників та зацікавлених осіб щодо роз'яснення конкурентних переваг кластеру в умовах регіональної економіки, спрямованої на підвищення їхньої активності та ініціативи; забезпечення впровадження компетентнісного підходу в сферу професійної освіти; розроблення професійних та освітніх стандартів, узгоджених з рівнями НРК; забезпечення відповідності Класифікатору професій ДК 003:2010 міжнародній системі класифікації; оновлення Державного переліку професій з підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах з метою скорочення їх кількості, інтегрування та укрупнення; розроблення нормативно-правових документів щодо регулювання діяльності учасників освітньо-виробничого кластеру; створення Центрів освіти дорослих, професійної кар'єри та інших організаційних структур для надання різних форм освіти впродовж життя; здійснення модернізації системи професійної освіти та її інтеграції з регіональними підприємствами у структурі освітньо-виробничого кластеру; створення в рамках кластеру постійно-діючого органу з прогнозування та визначення потреб економіки у кваліфікованих робітничих кадрах; запровадження незалежної експертизи програм професійної освіти і навчання та незалежного оцінювання набутої професійної компетентності відповідно до вимог ринку праці.

Розкрито проблеми, характерні сучасної професійної освіти, запропоновано методологічні основи формування і функціонування науково обгрунтованої інноваційної моделі професійної підготовки в умовах соціального партнерства. Визначено передумови створення ефективної системи навчання впродовж життя, обгрунтовано доцільність застосування освітньо-виробничого кластеру з формування трудового потенціалу Запорізького регіону. З'ясовано, що створення активного партнерства між місцевими органами влади, підприємствами, навчальними закладами, громадськістю стає основним фактором підвищення конкурентоспроможності і потенціалом для економічного зростання регіону. Особлива увага приділяється питанням класифікації і впровадження інноваційних освітніх технологій для підвищення кваліфікаційного рівня фахівців. Визначено переваги співпраці соціальних партнерів в умовах кластеру, перспективи формування но-

вих стратегій і моделей професійної освіти, спрямованих на забезпечення реальних потреб регіонального ринку праці.

Ключові слова: професійна освіта, навчання впродовж життя, освітньо-виробничий кластер, компетентність, підготовка фахівців, інноваційні технології, соціальне партнерство

Abstract: The article deals with the problems of modern professional education, suggested methodological basis for the formation and effective functioning of science-based innovation model training in the conditions of social partnership. Preconditions are determined of creating an effective system of lifelong learning and expedience of their using are justified in educational-industrial cluster formation of employment potential of Zaporozhye region. The author underlines that establishing an active partnership between local authorities, businesses, educational institutions, public identified is a main factor in increasing the competitiveness of the region for economic growth. Special attention is paid to the questions of classification and conditions of implementation of innovative educational technologies to improve the qualification of specialists. This article defines advantages of social partnership in clusters cooperation for the formation of new strategies and models of vocational education, provide connections vocational education and training on the real needs of the regional labor market.

Keywords: professional education, lifelong learning, educational-industrial cluster, competence, training, innovative technologies, social partnership

Бібліографія

- Короткова Л.І. *Кластерна модель соціального партнерства запорізького регіону: аналіз і перспективи* / Л. Короткова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / [редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя: КПУ, 2016. – Вип. 47 (100). – С. 110-117).
- Кремень В. *Нові вимоги до освіти та її змісту* / В. Кремень // Виклик для України: розробка рамкових основ змісту (національного курикулumu) загальної середньої освіти для 21 століття: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Рівний доступ до якісної освіти», 26-27 черв. 2007 р., м. Київ. – К.: ТОВ УВПК «Ексоб», 2007. – С. 3-10.
- Лук'янова Л. Б. *Провідні особливості навчання дорослих* / Л. Б. Лук'янова // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. праць. – К.: ІНПООД АПН України, 2009. – Вип. 1 – С. 97. 5. И.
- Ничкало Н.Г. *Неперервна професійна освіта як філософська та педагогічна категорія* / Нелля Ничкало // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2001. – Вип. 1. – С. 9-22.

- Радкевич В.О. *Підвищення економічної ефективності професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ* / В. Радкевич // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка: зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України. – К., 2012. – Вип. 4. – С. 19-27.
- Статистика Запорізької області: професійно-технічні навчальні заклади* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zr.ukrstat.gov.ua/images/stories/Prof_tex_zakl.pdf.
- Сігаєва Л. *Неперервна освіта дорослих: соціальний аспект* / Л. Сігаєва // Неперервна професійна освіта. – 2005. – №1. – С.40-45.
- Michael E. Porter. *Russian Competitiveness: Where Do We Stand?* Institute for Strategy and Competitiveness. Harvard Business School. U.S.-Russian Investment Symposium. Boston, Massachusetts 13 November 2003 [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.isc.hbs.edu/pdf/CAON_Russia_2003_Harvard_Symposium_11-13-03_CK.pdf.
- Enright M.J. *Why Clusters are the Way to Win the Game?* // World Link. – 1992. – №5. – P. 24-25.
- Peter Jarvis. *Global Trends in Lifelong Learning and the Response of the universities* // Comparative Education. – 1999. – V. 35. – № 2. – P. 249–259.